aikštelės dalis saugojo tas pats pylimas ir ant jo buvusi medinė gynybinė siena. Todėl, žiūrint iš toliau, ši pilis iš šono galėjo antrodyti tarsi kreiva. Galbūt nuo to ji ir buvo pavadinta Kreivąja (curvum castrum), kuri junglinės Vytauto, Kryžiuočių bei Livonijos ordino kariuomenės buvo sudeginta 1390 m., didžiųjų Lietuvos kunigaikščių Vytauto ir Jogailos savitarpio kovų metu, ir po to nebeatstatyta. To meto rašytiniai šaltiniai nurodo, kad šiose kautynėse žuvo labai daug karių ir pilyje pasislėpusių miestiečių bei Jogailos brolis Karigaila.

Po pilies laikotarpiui priklausiusiu kultūrinio sluoksnio horizontu pastebėtas 5-10 cm storio rusvos spalvos maišytos žemės sluoksnelis, kuriame aptikta titnago nuoskalų, atviro židinio bei plonų medinių stulpelių pėdsakų. Tai rodo, jog ant šio kalno žmonių gyventa dar akmens amžiaus laikais.

Jonas Genys

ARCHEOLOGINIAI KASINĖJIMAI VARNIUOSE

Senojoje Varnių miestelio dalyje PRPI ištyrė tris plotus ir keturis šurfus - iš viso 188 m^2. Tyrinėjimai koncentravosi Varnelės dašiniajame krante - prie centrinės miestelio aikštės (plotai 1, 2), prie buvusios katedros (plotas 3) bei vienas šurfas iškastas už dabartinių kultūros namų (4). Kultūrinis sluoksnis vietomis siekė 1,45-2,4 m.

Prie centrinės aikštės, apatinėje plotų Nr. 1, 2 dalyje, 1,25-1,4 m gylyje, ant įžemio aptikta 17 titnago skelčių ir nuoskalų. Kai kurios iš jų su retušo pėdsakais. Šie radiniai rodo, kad čia buvo gyvenvietė jau neolite, bet šio laikotarpio pastatų liekanų tyrinėtuose plotuose neaptikta. Ryškiame apatiniame pilkžemio su degėsiais sluoksnyje atidengtos senosios gyvenvietės liekanos. Plote 2 aptiktas pastato kampas bei tvorų liekanos. Pastatas, sprendžian

iš degėsių koncentracijos, buvęs rėstinės konstrukcijos, arčiau jo pietinio kampo aptiktas perdegusių akmenų ir degėsių pilnas židinys. Jo skersmuo apie 1,2 m, gylis - 0,3 m, dugnas pusapvalis. Židinyje rastos kelios šukės (viena petukų srityje puošta trikampiu štampu), geležinio įtveriamojo peiliuko dalis, perdegusių gyvulių kaulų. Pastatą pagal radinius galima datuoti ne vėliau kaip XIV-XV a. Netoliese, kiek giliau, aptiktas dar vienas analogiškas židinys rodo, kad šioje vietoje būta dar senesnių pastatų.

Sklypus skyrusios tvoros, matyt yra iš to paties laikotarpio, kaip ir pastatas. Aptiktos dviejų tvorų liekanos iš 5-10 cm skersmens nutašytų ir netašytų kuolų, kurių tarpai buvo išpinti žabais. Pastebėta, kad kuolai yra įkasti pjūvyje taisyklingo stačiakampio 0,4 m gylio griovelyje. Atrodo, kad vienoje iš tvorų buvo 1,82 m pločio tarpas varteliams.

Vėlesniame - aukštesniame kultūrinio sluoksnio horizonte pastatų vietas žymėjo gausios stulpavietės, degėsiai, perdengusio molio lopinėliai bei židinys plote 1. Židinys išsiskyrė savo didumu - apie 2,4-2,5 m skersmens ir iki 1 m gylio. Keturi degėsių sluoksniai, atskirti smėlio ir žemės tarpsluoksniais rodo jo ilgaamžiškumą. Aptikta daug keramikos, geležinis pentinas su žvaigždute spyglio gale. Radiniai datuojami XV a. pabaiga - XVI a. viduriu.

Dar aukščiau aptiktos pastato su moline plūktine asla, plūkto molio kupoline krosnimi liekanos. Jo pamatai iš nedidelių, tarpais išdėliotų akmenų. Iš pietinės pusės, atrodo, būta prieangio. Keramika, pypkelės galvutė, Jono Kazimiero (?) varinis šilingas - leidžia jį datuoti XVII a.

XVIII a. aprašytų pastatų liekanos atsidūrė po grindiniu, kuris buvo ne tik turgaus aikštėje. Grindinys grįstas rūpestingai, iš įvairaus dydžio netašytų akmenų.

Aukščiau esantys sluoksniai liudija apie tolesnį šios teritorijos užstatymą jau XIX-XX a. pirmoje pusėje. Šurfuose, iškastuose aikštės šiaurės vakarų pakraštyje aptikti statybų sunaikinti sluoksniai. Ver-

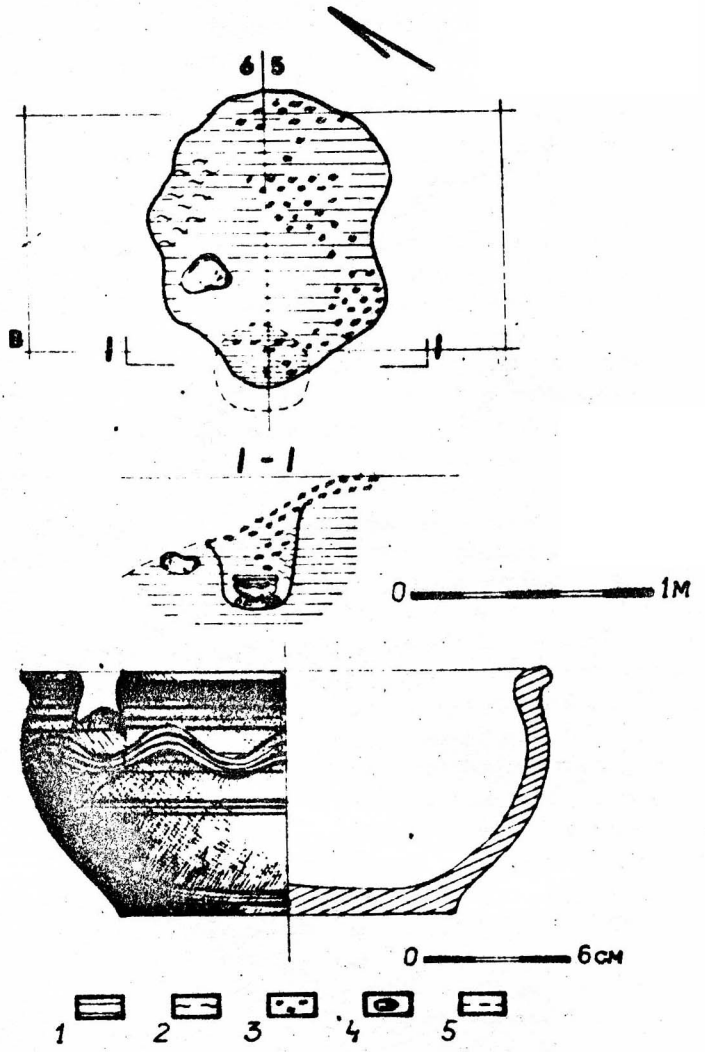

16 pav. Varniai. Laužavietė ir jos pjūvis (viršuje) ir puodas iš laužavietės.

tas dėmesio (deja, nedatuojamas) medinis pušinis drenažas (su skyle išilgai rąsto) žemejantis į šiaurės vakarus - iškastos upės vagos linkį.

Prie buvusios katedros (dabartinės šv. Petro ir šv. Povilo bažnyčios) išťirtas plotas 3. Išsiskyrė du-trys sluoksniai. Paaiškėjo, kad iš pradžių beveik iki pat pro katedrą ir paštą ėjusios gatvės telkšojo Varnelės vandenys. Tik XVII a., statant bažnyčią, šis plotas buvo užpiltas.

Apatiniame sluoksnyje aptiktos prie vandens buvusios laužavietės liekanos (pav. 16). Intensyvus degėsių sluoksnis sudarė 0,8x1,1 m dydžio dėmę. Po ja vakariniame šone aptikta 0,4 m skersmens ir panašaus gylio duobė, kurios dugne ant plokščio akmens buvo padėtas gausiai dekoruotas puodas su degėsiais (pav. 16, apačioje). Puodas lipdytas, po to žiestas, puoštas giliomis tiesiomis ir vingiuotomis rievelėmis. Jo aukštis 8,7 cm, anga - 20 cm, dugnas - 14 cm skersmens. Puodą ir laužavietę galima datuoti XIII-XIV a. Matyt, šį radinį reikėtų sieti su pagoniškomis apeigomis, kurias senieji varniškiai atlikinėjo atokiau nuo gyvenvietės, upelio pakrantėje.

Vėlesniuose sluoksniuose pastatų liekanų nerasta. Upės dugne aptikta primestų puodų šukių (vienas indas buvo medinis), plytų dalių (jų dydžiai 12,7-14,2x10,4-8,9 cm), ten pat rasta akmeninio galąstuvo dalis. Pakrantėje aptikta išmestų puodyninių koklių su stačiakampėmis bei rozetinėmis angomis krūvelė. Koklius tenka datuoti XV a. pabaiga - XVI a., XVII a. pabaigoje ant šių liekanų ir dalies upės vagos buvo supiltas storas smėlio su moliu sluoksnis.

Prie kultūros namų iškasus vieną šurfą (Nr. 4) kultūrinio sluoksnio, radinių nerasta.

Kasinėjimų metu surinkta daug radinių (820). Didžiausią jų dalį (apie 42 %) sudaro neglazūruoti puodai, iš kurių daugiausia išdegtų redukcinėje aplinkoje. 15 % sudaro kokliai, apie 12 % - dubenys, lėkštės (dubenys daugiausia neglazūruoti), 10 % - puodynės, ąsočiai, vazos. Kitos radinių grupės mažesnės. Reikėtų paminėti 8 monetas (rastos tik pl. 1,

2) kurių stovis labai blogas. Taip pat apatiniuose sluoksniuose rasti du akmens galąstuvai, vienas įtveriamasis peiliukas, kelios įvairialaikės pypkelės, šautuvų titnagai bei jau minėtos titnago skeltės, nuo skalos.

Tyrimų duomenys reikšmingi ne tik Varnių bet ap skritai senųjų miestelių materialinės kultūros istorijai.

Jonas Genys

BIRŽŲ PILIES PYLIMO TYRINĖJIMAI 1989 M.

1989 m. ruošiantis pilies pietvakarinio pylimo tva kymui, PRPI atliko jo archeologinius tyrinėjimus - ištirtos keturios perkasos (iš viso 75 m^2 plotas).

Vidinėje pietvakarinio pylimo puséje aptikti ryškūs pilies istoriją atspindintys sluoksniai. Virš pilkos žemės (buvusios velėnos) rastas niveliacinis žvyro ir ant jo susidaręs I pilies statybos laikotarpio - XVI a. pabaigos griuvenų sluoksnis. Juos den gė ryškus 4-12 cm storio žemės sluoksnis su gausiais degėsiais, matyt, susidaręs 1625 m. pilies sunaikinimo metu. Taip pat po pylimu aptikti ir I pilies rūmų šoninės (pietvakarinės) sienos pamatai. Jie orientuoti įstrižai dabartinio pylimo - šiaures vakarų-pietvakarių (50-230°) kryptimi. Atidengtas tik ne didelis pamatų fragmentas. Tačiau ir iš jo matyti, kad pamatai tęsėsi ir po pylimu, ir į kiemo gilumą. Jie yra apie 1 metrą (matuojant nuo atkastų pamatų išorinio krašto) į pietryčius, nuo dabar stovinčių rūmų pietrytinės sienos. Pamatų plotis - 1,56 m, jų gylis didesnis nei 3,2 m, mūryti iš netvarkingai sumestų akmenų, plytų, jungtų gelsvu kalkių su smėlio skiediniu. Tik pačiame pamatų viršuje dvi plytų eilės sudėtos tvarkinglau - trumpinėmis į išorę. Pamatams naudotos 26,0-29,0x13,1-14,0x6,0-8,0 cm dy